

4

Kabinet C
Inp. 31 DEC 1975
Rec.
Class. no.

VERTROUWELIJK

MAANDOVERZICHT

No. 11 1975

BINNENLANDSE VEILIGHEIDSDIENST

D H

B I N N E N L A N D S E V E I L I G H E I D S D I E N S TV E R T R O U W E L I J K

Maandoverzicht nr. 11 - 1975

(Tijdvak van 1-11-1975 t/m 30-11-1975)

I N H O U D

Nr. 1259.355

	Blz.
De marxistisch-leninistische beweging meer pro-Chinees?	1
De Socialistische Partij (SP)	6
CPN	9
Italiaans communisme, een enigszins radicale sociaal-democratie?	13

De marxistisch-leninistische beweging meer pro-Chinees?

De Communistische Partij van China (CPC) is medio 1974 begonnen met een campagne, die erop gericht lijkt de sterk versplinterde marxistisch-leninistische beweging in West-Europa tot grotere eenheid te smeden. De activiteiten van de CPC vloeien voort uit de door die partij ontwikkelde wereldanalyse, waarin West-Europa geldt als een voor de wereldgeschiedenis beslissende twistappel tussen de twee "supermachten": de Verenigde Staten en de Sowjet-Unie. Voor de Westeuropese landen heet de Sowjet-Unie de gevaarlijkste supermacht tegen wie zij hun onafhankelijkheid moeten verdedigen. Dat is volgens de Chinezen uitsluitend mogelijk als die Westeuropese landen zich economisch, politiek en militair nauw aaneensluiten. Voor het terugdringen van de invloed van de supermachten in de wereld is voorts een soort bondgenotenpolitiek nodig tussen de Westeuropese landen en de Derde Wereld-landen, waartoe China ook zichzelf en Albanië rekent.

De strijd voor "nationale onafhankelijkheid" kan in deze visie alleen een succesvol verloop hebben als zij zich tegelijkertijd richt op het tot stand brengen van een "democratische volksstaat", die gezien wordt als de beslissende stap op weg naar de socialistische maatschappij. Kenmerkend voor de democratische volksstaat is de economische en politieke uitschakeling van het groot-kapitaal door middel van een "democratische dictatuur van het volk". Het ontstaan van deze maatschappijvorm vereist dan ook de onteigening van de grote internationale monopolies en banken. In opeenvolgende revolutionaire stadia moeten daarna ook de "eigendomsproblemen" van de kleine bourgeoisie op "niet-antagonistische wijze" en "in overeenstemming met de democratische wil van de grote meerderheid van het volk" worden opgelost. Als eenmaal aan die voorwaarden is voldaan is de grondslag voor een socialistische maatschappij gelegd en wordt de "democratische dictatuur van het volk" ingeruild voor de "dictatuur van het proletariaat".

Voor het propageren van haar politiek en voor het helpen uitvoeren daarvan wenst de CPC zich een sterke achterban in West-Europa. Dat is dan ook de reden waarom zij in haar contacten minder kieskeurig is dan voorheen en thans behalve de vroeger min of meer officieel "erkende" ml-partijen ook andere ml-organisaties voor bezoeken naar China heeft uitgenodigd. Laatstgenoemde plegen dan weliswaar geen officiële partij-afvaardigingen te sturen, maar bijv. arbeiders- of studentendelegaties.

Alle delegaties, die sinds medio 1974 de Chinese Volksrepubliek be-

zocht hebben, is voorgehouden het onderlinge getwist tussen de in één land voorkomende ml-organisaties te staken en te gaan werken aan gezamenlijke actie en eenheid van organisatie. Hoewel deze Chinese stimulans om tot eenheid te komen goed aansluit bij al langer bestaande tendenzen naar eenheid, zijn openlijke initiatieven om de zes ml-organisaties in Nederland samen te bundelen tot nog toe uitgebleven. Wel is op enkele actie-terreinen een bepaalde vorm van samenwerking tussen enkele ml-organisaties tot stand gekomen. Zo werken de vier kleinste groeperingen, te weten het Actiecomité van Revolutionaire Communisten - marxistisch-leninistisch (ARC ml), de Marxistisch-Leninistische Partij van Nederland (MLPN), de Kommunistische Organisatie voor Rotterdam en Omstreken - marxistisch-leninistisch (KORO-ml) en de Bond van Nederlandse Marxisten-Leninisten (BNML) op initiatief van laatstgenoemde reeds samen in een "Eenheidsfront" tegen de loonmatiging. De Socialistische Partij (SP), de Kommunistische Eenheidsbeweging Nederland - marxistisch-leninistisch (KEN ml) en de KORO-ml zijn partners in een campagne voor 60-jarige pensionering, waaraan ook wordt deelgenomen door enkele categorale vakbonden en andere organisaties. Typerend voor de SP is daarbij dat zij wel deelneemt aan de acties, maar het actieoverleg zoveel mogelijk mijdt.

Voordat deze vormen van actie-eenheid tot meer organisatorische eenheid leiden, moeten echter nog zeer veel moeilijkheden overwonnen worden. Niet de geringste daarvan is dat de SP zich tot nog toe niet achter de wereldanalyse van de CPC heeft gesteld, zulks in tegenstelling tot de MLPN en de KEN-ml, waarvan resp. in november en juli j.l. een delegatie de Chinese Volksrepubliek bezocht. Een SP-delegatie zal vermoedelijk komend voorjaar naar China afreizen. Omdat het tot stand komen van één grote ml-partij ondenkbaar is zonder de SP, die ongeveer driekwart van alle georganiseerde marxisten-leninisten in zich verenigd heeft, hangt de toekomst van het marxisme-leninisme in Nederland voor een groot deel af van de mate waarin de CPC de SP voor haar standpunt weet te winnen. Binnen de KEN-ml rekent men op de overtuigingskracht van de CPC. Zij heeft zich dan ook ten doel gesteld om over drie jaar met de SP tot eenheid te komen.

De voor vrijwel alle ml-organisaties noodzakelijke herorientatie op de Chinese wereldanalyse en de daaruit voortvloeiende consequenties voor de alledaagse strijd voor het socialisme op nationaal vlak zullen

ook voor de nodige moeilijkheden zorgen, zowel binnen de ml-organisaties zelf als in hun relatie tot elkaar. Binnen de KEN-ml is de heroriëntatie inmiddels doorgevoerd en zijn de standpunten ten aanzien van bijvoorbeeld EG, NAVO, leger en de strijd op sociaal-economisch vlak radicaal gewijzigd. Deze zoveelste koerswijziging van de KEN-ml sinds de afscheiding van de KPNML (thans SP) in 1971 ging ook nu weer gepaard met het uitstoten van een aantal leden. (Deze hebben inmiddels hun grieven tegen de leiding van de KEN-ml kenbaar gemaakt in een brochure getiteld: "Waarom wij uit de KEN-ml gingen". Hun kritiek betrof niet zozeer de inhoud van de nieuwe politiek van de KEN-ml, als wel de dictatoriale wijze waarop deze van bovenaf werd doorgevoerd.) De nieuwe standpunten van de KEN-ml zullen binnenkort in een brochure worden gepubliceerd, waarna zij in december en januari a.s. in het hele land in het openbaar ter discussie zullen staan. De nieuwe politieke lijn voorziet in een soort bondgenootschap met de nationale bourgeoisie, hetgeen vooral voor de SP nogal moeilijk zal liggen, omdat deze partij zich juist voornamelijk bezighoudt met de strijd tegen die nationale bourgeoisie.

In de huidige analyse noemt de KEN-ml haar vroegere beoordeling van de EG als een nieuwe imperialistische macht onjuist. De EG impliceert nog wel een versterking van de monopolies, maar betekent voor de arbeidersklasse en andere lagen van het volk economisch bezien als geheel geen verslechtering. Primair in de beoordeling staat nu evenwel de vraag welke betekenis de EG heeft voor de strijd voor het socialisme, voor de strijd voor de "nationale onafhankelijkheid". Welnu, de versterking van de EG wordt geacht afbreuk te doen aan de "hegemonie van de supermachten" en geldt daarom als een positieve factor in de strijd voor het socialisme. In dit kader is ook de opstelling van de KEN-ml ten opzichte van de huidige economische recessie interessant. De KEN-ml pleit namelijk voor het weer gezond maken van de kapitalistische economie, omdat West-Europa zich daardoor beter kan onttrekken aan de economische greep van de VS en zich tegelijkertijd sterker kan maken tegenover de Sowjet-Unie. Zij zal haar activiteiten op het sociaal-economische terrein daarvan beperken tot het streven naar haalbare hervormingen. Zij is eveneens gekant tegen het van bovenaf onder controle brengen van de economie zoals dat bijvoorbeeld door de CPN en sommige "reformisten" wordt gepropageerd. Dit van bovenaf ingrijpen zou namelijk leiden tot een enorme bureaucratie en tenslotte tot staatsmonopolie-kapitalisme, hetgeen in het voordeel van de "sociaal-

imperialistische" krachten zou zijn.

Omdat ook haar huidige beoordeling van de NAVO vrijwel geheel tegen-
gesteld is aan haar vroegere opvattingen, zal de KEN-ml zich vermoedelijk
sterk isoleren van de rest van de "anti-imperialistische" krachten in Ne-
derland. NAVO en Warschau-pact zijn haars inziens globaal bekeken nog wel
steunpilaren van het imperialisme en verdienen als zodanig dan ook nog wel be-
strijding. Maar de bedreiging van de Westeuropese landen door de Sowjet-
Unie maakt de NAVO voor die landen primair tot een defensief bondgenoot-
schap, waar de "nationale onafhankelijkheid helaas van afhangt". De KEN-
ml is voorstander van het opbouwen van een zelfstandige Europese defensie,
die in de huidige situatie verbonden dient te zijn met de Verenigde Sta-
ten via een "defensief bondgenootschap". De afhankelijkheid van de VS kan
evenwel doorbroken worden door de Westeuropese defensie-industrieën nauw
te laten samenwerken.

De noodzaak voor Nederland om zijn "nationale onafhankelijkheid" te
verdedigen leidt de KEN-ml logischerwijze tot de afwijzing van iedere ver-
zwakking van de strijdkrachten. Juist op dit punt blijkt hoe snel de stand-
punten van de KEN-ml gewijzigd zijn. Immers in april nog was zij een van
de leidende krachten in de demonstratie tegen de aanschaf van de F.16 als
vervanger van de Starfighter.

Pacifisme en dienstweigering spelen volgens de KEN-ml het "sociaal-
imperialisme" (d.w.z. de Sowjet-Unie) in de kaart en zijn daarom verwer-
pelijk. De KEN-ml wil de strijd voor de "nationale onafhankelijkheid"
echter niet overlaten aan de heersende klasse, die het leger in de eerste
plaats wil gebruiken voor het veiligstellen van de eigen belangen, zowel
tegen buitenlandse als tegen binnenlandse tegenstanders. Om er voor te
zorgen dat het leger niet door de heersende klasse als geweldsapparaat
kan worden gebruikt, zal een versterking van de eenheid tussen leger en
volk moeten plaatsvinden. Dit houdt in dat de KEN-ml tegenstander is
van een beroeps- of vrijwilligersleger, dat in sterkere mate dan een dienst-
plichtigenleger van de rest van het volk geïsoleerd is. Versterking van
de band tussen leger en volk kan plaatsvinden door de politieke vrijheden
in het leger centraal te stellen en door het politiek bewustzijn in het
leger te vergroten. Het is niet uitgesloten dat de KEN-ml daartoe binnen
enkele jaren zal overgaan tot de oprichting van een "socialistische sol-
datenvereniging". Leden en sympathisanten van de KEN-ml moeten nu in elk
geval hun dienstplicht vervullen en zo mogelijk een officiersopleiding

volgen.

Het werken in het leger wordt door de KEN-ml beschouwd als van doorslaggevende betekenis voor de strijd voor "nationale onafhankelijkheid" en het vestigen van een "democratische volksstaat"!

*

* *

De Socialistische Partij (SP)

Vereniging Voorkomen Is Beter opgericht

Medio oktober is op initiatief van de Socialistische Partij (SP) en de door deze partij gevormde stichting Ons Medies Centrum (OMC), een "Vereniging Voorkomen Is Beter" (VVIB) opgericht. De nieuwe vereniging stelt zich de bevordering van de preventieve geneeskunde ten doel en zal dat doel trachten te verwezenlijken door middel van massale acties. Een van de voornaamste eisen is het invoeren van een jaarlijkse gezondheidstest, een eis die volgens een eerste publicatie van de VVIB is geboren uit de praktische ervaringen van OMC, MAN (MilieuActiecentrum Nederland) en BHW (Bond van Huurders en Woningzoekenden).

In haar eerste publicatie wijst de VVIB erop dat het de hoogste tijd is om de gezondheidszorg op een andere leest te schoeien en de preventieve geneeskunde een grotere prioriteit te geven. De in te voeren jaarlijkse gezondheidstest zou moeten bestaan uit :

- het meten van de bloeddruk, onderzoek van het bloed en het maken van een e.c.g. voor het opsporen van hart- en vaatziekten;
- het maken van röntgenfoto's van de borst voor het ontdekken van borst- en longkanker en andere longziekten;
- onderzoek naar baarmoederhalskanker;
- urineonderzoek voor het opsporen van suikerziekte en infecties aan de urinewegen;
- algemeen lichamenlijk onderzoek.

De vereniging verwacht dat de invoering van zo'n test jaarlijks enige honderden mensen zou kunnen behoeden voor een vroegtijdige dood. De propaganda van de VVIB is dan ook in grote mate op dit punt gericht.

Daarnaast acht men echter ook grote financiële besparingen mogelijk, niet alleen op medicijnen, maar vooral doordat allerlei keuringen voor sollicitaties en verzekeringen achterwege kunnen blijven. Ook zouden huisartsen meer inzicht krijgen in de gezondheidstoestand van hun patiënten en daardoor efficiënter kunnen werken.

Een bijkomend voordelig effect van de jaarlijkse gezondheidstest is - volgens de VVIB - dat met de resultaten van de gezondheidstest een gezondheidskaart kan worden getekend. Met behulp daarvan kan men onderzoeken welke factoren in het milieu (bijvoorbeeld vervuilende bedrijven)

een schadelijke werking op de gezondheid hebben en welke maatregelen getroffen moeten worden om daaraan een einde te maken.

De actie van de VVIB heeft in de SP absolute voorrang gekregen boven alle andere acties, vooral omdat de partijleiding zeer goede mogelijkheden voor politieke winst in de actie ziet. Van de publicatie van de Vereniging zouden inmiddels al 100.000 exemplaren zijn verkocht en er zouden al meer dan 1000 medewerkers bij de actie zijn ingeschakeld.

Van ZOMEREN afgetreden

Geheel onverwacht is een einde gekomen aan het SP-lidmaatschap van de heer P.J.van ZOMEREN, tot voor kort gesalarieerd bestuurder van deze partij en als lid van de dagelijkse leiding verantwoordelijk voor de propaganda. De heer Van ZOMEREN verzorgde o.m. de redactie van het centraal orgaan van de SP, "De Tribune". Ook van tal van SP-brochures, die de laatste jaren verschenen zijn, had hij de eindredactie.

De heer Van ZOMEREN heeft ook bedankt voor het raadslidmaatschap. Zijn plaats in de Nijmeegse gemeenteraad wordt nu ingenomen door de heer J.A.C.van HOOFT, politiek secretaris van de SP.

In een brief aan het Centraal Komitee van de SP motiveert de heer Van ZOMEREN zijn heengaan met het wijzen op de in de SP ingezette strijd tegen het "liberalisme", die hem verhinderde nog langer lid te blijven van de SP. Op een verzoek van het Centraal Komitee om zijn handelwijze nader toe te lichten is hij niet ingegaan. Binnen de SP - en ook daarbuiten - wordt nogal getwijfeld aan de oprechtheid van deze motivatie. Het uittreden van Van ZOMEREN wordt vooral verklaard uit - niet nader uitgesproken - politieke en persoonlijke meningsverschillen binnen de dagelijkse leiding van de partij, waarin behalve de heren Van HOOFT en Van ZOMEREN ook de heer D.MONJÉ zitting heeft. De campagne tegen de "liberalisatie", d.w.z. de verslapping van de partijdiscipline, doet nogal merkwaardig aan gelet op de mate, waarin de leden zich steeds voor de SP hebben moeten inzetten, en wordt dan ook meer gezien als een rookscherm om de aandacht van de werkelijke feiten af te leiden.

Het vertrek van de heer Van ZOMEREN kwam kennelijk ook voor de partijleiding zeer onverwacht, gezien het feit dat zijn opvolging als redacteur van "De Tribune" in het geheel niet geregeld was. Inmiddels is wel een ad-interim-redactie gevormd, bestaande uit vijf personen - uit

ieder partijdistrict één -, die geleid wordt door mr W.M.E. WESTBROEK-
THOMASSEN, lid van het Centraal Komitee en verantwoordelijk voor het
buurtwerk. Mevr. WESTBROEK-THOMASSEN is tevens voorzitter van de "Bond
van Huurders en Woningzoekenden" - BHW.

*

* * *

CPN

Ontwikkelingen in de internationale betrekkingen

De nieuwe lijn in de betrekkingen van de CPN met de internationale communistische beweging, door oud-CPN-voorzitter P. de GROOT aangegeven in een rede voor het partijbestuur in januari van dit jaar, wordt geleidelijk ook in de praktijk merkbaar. Daarbij wordt bovendien duidelijk, dat de CPN onder normalisering van betrekkingen in elk geval niet verstaat het herstel van de toestand zoals die bestond vóór de proclamatie van de autonomie-politiek op het 21ste partijcongres in 1964, maar zich de vrijheid voorbehoudt er - zij het niet in de allergewichtigste aangelegenheden - afwijkende opvattingen op na te houden.

Kenmerkend voor de veranderende situatie was onder meer de wijze waarop de CPN dit jaar de Russische Oktoberrevolutie heeft herdacht. In De Waarheid werd er op 7 november in een tweetal artikelen aandacht aan besteed. Hoofdredacteur J.F. WOLFF omschrijft de Sowjet-Unie als "een grote positieve internationale factor" en als "de aangewezen en meest betrouwbare bondgenoot van de nationale krachten in Nederland". Het artikel van zijn adjunct G. SCHREUDERS is één juichende lofzang op het socialistische stelsel. In beide artikelen wordt echter het voorbehoud gemaakt dat de Oktoberrevolutie voor Nederland slechts in algemene zin betekenis heeft als een "bron van inspiratie en ervaring" en als bewijs dat het mogelijk is een staatsmacht te vestigen, die niet aan de monopolies maar aan de uitgebuitenen behoort. Aan een in vroeger jaren voor de CPN en voor andere CP-en nog steeds gebruikelijke grote herdenkingsmanifestatie, zoals de vereniging Nederland-USSR nog ieder jaar in Amsterdam houdt, heeft de partij zich echter niet gewaagd. Wel hadden plaatselijke CPN-bestuurders blijkbaar de vrijheid op lokale schaal een "gezellige avond" aan de herdenking te wijden. De receptie, die zoals elk jaar door de Sowjet-Ambassade werd gegeven, is niet bezocht door vooraanstaande CPN-ers, die daarvoor wel waren uitgenodigd. Waarschijnlijk heeft hierbij ook een rol gespeeld, dat men een confrontatie met eventueel aanwezige dissidenten wilde vermijden. P. de GROOT, die reeds eerder de Ambassadeur van de Sowjet-Unie had bezocht, heeft zich aan dit dilemma onttrokken door juist in die tijd een bezoek aan Portugal te brengen.

De reis die de Waarheid-journalisten A. ROELOFS en J.M. de LEEUW (voor deze gelegenheid tot Waarheid-journalist gebombardeerd) op uitnodi-

ging van het Centraal Comité van de CPSU in oktober door de Sowjet-Unie maakten, heeft geresulteerd in een serie van vijf artikelen met als thema: "De Sowjet-Unie aan het begin van het laatste kwart van de 20ste eeuw." Daarin wordt in het algemeen positief geoordeeld over de verworvenheden van de Sowjetstaat, al wordt kritiek niet uit de weg gegaan. Saillant is dat de schrijvers in één van hun artikelen een niet nader aangeduide "bekende publicist" ten tonele voeren, die in onderlinge gesprekken een pleidooi hield voor in de Sowjet-Unie nogal controversiële zaken, zoals het recht tot terugroepen van afgevaardigden door de kiezers en beëindiging van de praktijk van "automatische verkiezing" van kandidaten. Het belangrijkste verschil met vroeger in de berichtgeving over de Sowjet-Unie en de CPSU is wel dat de kritiek, die de CPN levert nu mild van karakter is, omdat deze geplaatst wordt binnen het kader van een gevoel van verbondenheid met het wereldcommunisme.

Een dergelijke verbondenheid kwam eveneens tot uitdrukking in het vijftiendaagse studiebezoek, dat de heren De GROOT en IJISBERG in november aan Portugal hebben gebracht op kosten van het wetenschappelijk bureau van de CPN, het Instituut voor Politiek en Sociaal Onderzoek (IPSO).

Bij zoveel ontwikkelingen op het gebied van de internationale betrekkingen, die bovendien in De Waarheid veelal breed worden uitgemeten, doet het vreemd aan dat er in CPN-vergaderingen nauwelijks over dit onderwerp wordt gesproken. De sporen, die de jaren van internationaal isolement hebben nagelaten, zijn blijkbaar niet eenvoudig uit te wissen. Dat het beleid in deze zaken het exclusieve terrein is van het tweemanschap De GROOT-HOEKSTRA zal niet bevorderlijk zijn voor de discussie hierover aan de basis, die door de CPN-top overigens wel wordt gewenst.

Verbreiding van het sociaal-economisch actiefrent

Sedert het in juni j.l. gehouden 25ste congres van de CPN, neemt in het partijwerk de sociale actie een centrale plaats in. Globaal zijn er drie actieterreinen te onderscheiden n.l. als eerste dat van de collectieve voorzieningen, als tweede dat van de sociaal-economische verworvenheden en als derde een actieveld, dat meer op de algemene politieke situatie betrekking heeft.

De activiteiten op het vlak van de collectieve voorzieningen waren aanvankelijk toegespitst op de grote demonstratie tegen de bezuinigingen.

op collectieve voorzieningen, die op 20 september op het Binnenhof plaatsvond en die werd bijgewoond door omstreeks 2000 personen. Allerlei demonstraties en manifestaties van gezondheidszorgers en van het hoger en middelbaar beroepsonderwijs kunnen beschouwd worden als een vervolg hierop. Een demonstratieve manifestatie van de gezondheidszorgers op 15 november te Amsterdam was georganiseerd door het Landelijk Actiecomité gezondheidszorg (LAK), dat vrijwel geheel door de CPN beheerst wordt. De invloed van de CPN op de acties van het hoger en middelbaar beroepsonderwijs was vrij gering, ondanks de relatief grote inbreng van de partij in enkele HBO-bonden.

Niet onlogisch is het dat een groot deel van de activiteit op sociaal-economisch terrein gericht is op bedrijven, die in moeilijkheden verkeren en door sanering en/of sluiting bedreigd worden. De partijactiviteit vindt gewoonlijk plaats via "actiecomité's van georganiseerden en ongeorganiseerden" of via door partijafdelingen geïnitieerde plaatselijke "steuncomité's" in het geval de partij over geen of slechts kwetsbare contacten in de betreffende bedrijven beschikt. Recent hebben in het bijzonder de activiteiten van actiecomité's bij DAM te Hoofddorp en bij ENKA-vestigingen in Emmen en Emmercompascuum de aandacht getrokken.

Naast deze, vooral defensief gerichte, strijd voor behoud van werkgelegenheid is door de partij ook een aarzelend begin gemaakt met een offensief voor verhoging van het materiële levenspeil van de werkers. De basis voor die actie is vastgelegd in de in oktober in miljoenenoplage verspreide "Oproep van de CPN", waarin behalve protesten tegen de bezuinigingen op collectieve voorzieningen ook eisen zijn opgenomen, die moeten leiden tot koopkrachtverhoging. De exacte eisen moeten per bedrijfstak uitgewerkt worden. Daarbij wordt de stijging van de arbeidsproductiviteit aangehouden als de maatstaf voor een reële loonsverhoging. In deze zin is een petitie-actie gehouden in het Amsterdamse scheepsbouwbedrijf ADM, waar de CPN gewoonlijk met haar sociaal-economische activiteiten start.

Onder invloed van de recente ontwikkelingen op sociaal-economisch terrein is het eisenprogram enigszins aangepast. Het verkrijgen van een reële loonsverhoging wordt thans niet meer als haalbaar beschouwd. De belangrijkste eis is daarom momenteel gericht op het verkrijgen van een volledige prijscompensatie voor alle loon- en salaristrekken.

Additionele eisen staan nog wel op het programma van het weer enigszins geactiveerde Landelijk Actiecomité Werklozen, dat als voornaamste

actiepunt een extra uitkering van f. 300,- heeft. Een extra uitkering van f. 300,- wordt ook geëist door CPN-geïnspireerde actiegroepen van overheidspersoneel. Zij willen de uitkering als een voorschot op een dertiende maandsalaris. Via het landelijke CPN-bedrijfswerkapparaat wordt thans gepoogd de actie voor een dertiende maandsalaris te ontwikkelen tot een landelijke ambtenarenactie.

De activiteiten op het derde vlak, die meer op de algemene politiek zijn gericht, beogen het tot stand komen van een breed front tegen het regeringsbeleid. Hoogtepunt in deze activiteiten is de Nationale Manifestatie van de CPN, die op 21 februari a.s. te Amsterdam zal worden gehouden en waaraan volgens verwachting van de partijleiding omstreeks 15.000 mensen zullen deelnemen. Ter voorbereiding op deze nationale manifestatie worden in de partijdistricten regionale manifestaties gehouden, veelal opgezet als een grote openbare vergadering en met een vooraanstaand partijlid als spreker. Deze openbare bijeenkomsten nemen de plaats in van de oorspronkelijk beoogde regionale volkscongressen - naar het voorbeeld van de in 1972 en 1975 georganiseerde volkscongressen in Groningen - die vrijwel nergens gerealiseerd konden worden. Alleen in de provincie Limburg zal - overigens vermoedelijk pas begin mei - zo'n volkscongres onder de naam "Limburgs Volksappel" plaatsvinden.

*

* * *

ITALIAANS COMMUNISME, EEN ENIGSZINS RADICALE SOCIAAL-DEMOCRATIE?

In een belangrijk deel van de Westeuropese publieke opinie en zeker ook in de Nederlandse, verschijnt de Italiaanse CP (PCI) momenteel als een partij met een geloofwaardige democratische instelling en een geloofwaardige autonomie ten opzichte van Moskou. Meermalen vindt men als typering van de Italiaanse communisten dat zij door Noordepese bril bezien in feite sociaal-democraten zijn.

Dit stuk beoogt niet dergelijke opvattingen als fabeltjes te ontmaskeren. Wel vraagt het aandacht voor die elementen die in het hierboven weergegeven beeld van de PCI niet passen, of die er vraagtekens bij oproepen.

De PCI als autonome partij

De PCI geldt (wel terecht) als een van de meest onafhankelijke, zg. autonome partijen binnen de communistische wereldbeweging. Die inslag dateert niet van de laatste tijd; de aanzet ertoe was al gegeven met het feit dat de eerste leiders van de partij - achtereenvolgens GRAMSCI en TOGLIATTI - mensen waren met het vermogen eigen ideologische inzichten te ontwikkelen. Zo was het mogelijk dat het 8e partijcongres in december 1956 het congres werd van de "Via Italiana", de eigen Italiaanse weg naar het socialisme. Het Sowjet-model, aldus TOGLIATTI, diende niet als verplichtend voorbeeld te gelden.

Op de wereldconferentie van CP-en te Moskou in 1960 en in het befaamde Memorandum (1964) van TOGLIATTI, het politieke testament van de in datzelfde jaar overleden partijleider bevestigde de PCI dit standpunt. Tevens weigerde de PCI met de formule "Eenheid in verscheidenheid", die alleen een andere weergave van ditzelfde standpunt vormde, de CPSU te volgen in haar streven naar veroordeling van de Chinese leiders, die in de jaren '60 in open conflict met Moskou kwamen. Deze weigering heeft de PCI volgehouden tot op de dag van vandaag.

De beëindiging van de Praagse lente in 1968 door een militaire ingreep o.l.v. Moskou, vormde een nieuw twistpunt tussen PCI en CPSU. De PCI veroordeelde de inval, weigerde in te stemmen met de zg. normalisatie onder het HUSAK-regime en handhaaft nog altijd het standpunt dat de actie van Moskou tegen DUBCEK c.s. ongerechtvaardigd is geweest. De tegenstel-

lingen over Tsjechoslowakije verhinderden de PCI intussen niet om in 1969 aan een nieuwe wereldconferentie van CP-en, opnieuw te Moskou, deel te nemen. Van bijdraaien was daarbij echter toch geen sprake. De PCI stelde zich duidelijker nog dan in 1960 onafhankelijk op, opponeerde tegen Moskous hegemoniestreven over de communistische wereldbeweging en toonde demonstratief zich de vrijheid te willen voorbehouden om haar eigen weg te gaan, door van het slotdocument slechts één hoofdstuk te ondertekenen.

Ook in de jaren '70 waren er duidelijke confrontatiepunten. Recent waren de belangrijkste: de gang van zaken in Portugal en de rol van de Portugese CP daarin en de kwestie van de pan-Europese CP-en conferentie.

Voor wat Portugal betreft, geen andere CP heeft zich zo kritisch opgesteld tegenover de Portugese CP (PCP) als de PCI. Terwijl de PCP bij monde van partijleider CUNHAL liet weten de burgerlijke democratie en de burgerlijke democratische spelregels aan haar laars te lappen - en dat onder voortdurende aanmoediging en steun van Moskou metterdaad ook deed - ging de PCI daar bij een reeks gelegenheden tegenin. Bovendien weigerde de PCI om voor de PCP partij te kiezen op basis van een vooropgestelde communistische solidariteit (proletarisch-internationalisme).

De PCI greep daarentegen het geval Portugal aan om (opnieuw) duidelijk te maken dat zij haar eigen, zelfbepaalde standpunt innam. Dit bracht mee dat de partij regelmatig steun betuigde aan de Portugese socialistische die met de PCP juist over die democratische procedures in de clinch lagen en die door Moskou werden aangevallen als "helpers van de reactie". Voor PCF-leider MARCHAIS was de houding van de PCI zelfs aanleiding om de vraag te stellen: "Worden er inzake Portugal twee tegenover elkaar staande fronten gevormd binnen de Europese communistische beweging?"

De meningsverschillen tussen PCI en CPSU inzake de pan-Europese CP-en conferentie zijn in grote trekken dezelfde als die van de hierboven genoemde wereldconferenties. Ook nu weer is het doel van Moskou ondanks gebrek aan succes bij vorige gelegenheden, te proberen de, in dit geval Europese, CP-en zoveel mogelijk achter zich te disciplineren tot één geheel om dit weer aan haar eigen politieke doelstellingen dienstbaar te kunnen maken. Daartoe zou Moskou het liefst zien dat de conferentie algemene (uiteraard door de CPSU geïnspireerde) parolen geeft, zowel op ideologisch gebied als op het gebied van het politieke handelen, die dan door alle partijen zouden moeten worden onderschreven en aangehouden. Tegelijkertijd

zou een dergelijke eensgezindheid gehanteerd kunnen worden als een im- of expliciete veroordeling van zich tegenover Moskou opstellende CP-en (i.e., de CP-China).

De Italiaanse communisten wensen dit niet. De PCI, samen met andere autonome partijen (CP Roemenië, Spanje, Joegoslavische Communistenbond) stellen dat reeds lang is vastgesteld en door Moskou zelf onderschreven dat de communistische beweging pluralistisch is en niet langer een monolitisch geheel onder één leidend centrum. Zij willen zich niet binden aan ideologische en politieke algemene voorschriften. Het hieruit resulterende touwtrekken - waarbij de PCI aan de andere kant van het koord staat dan de CPSU - heeft ertoe geleid dat de conferentie nog steeds niet bijeen is kunnen komen.

De opsomming van de tegenstellingen is hiermee nog niet uitgeput. Bekend is dat de PCI al meewerkte in de Europese Gemeenschap toen Moskou de EG nog niet eens als realiteit wilde erkennen. Veel indruk op de Westerse publieke opinie maakte ook de verklaring van de PCI dat wanneer zij aan de regering zou deelnemen, Italië niet uit de NAVO behoefde te treden.

Tenslotte zijn er tussen PCI en CPSU regelmatig meningsverschillen, deels hierboven al gereleveerd i.v.m. Portugal, over de betekenis van de democratische vrijheden zoals die in de Westerse samenlevingen gestalte hebben gekregen. De PCI verdedigt deze en kritiseert op grond daarvan menigmaal het gebrek aan democratische vrijheid in de Sowjet-Unie en de andere Oosteuropese landen. Daarbij maakt zij duidelijk de socialistische landen - d.w.z. de Sowjet-Unie en haar bondgenoten - niet te zien als voorbeelden van hoe een socialistisch Italië er zou moeten uitzien.

Omgekeerd krijgt de PCI regelmatig kritiek van Moskou te verduren. Zo worden m.n. de laatste tijd in de Sowjet-pers de Westerse CP-en opgeroepen zich niet te zeer te verlaten op de parlementaire weg naar de macht en op te passen bij het sluiten van bondgenootschappen met niet-communistische partijen. De PCI, die beide dingen juist wel doet, reageerde met de verwijzing naar haar autonomistische standpunt: zij bepaalt zelf haar politiek.

Vraagtekens bij de autonomie

Het autonome image van de PCI is vooral bepaald door de algemeen bekende ideologische meningsverschillen tussen PCI en CPSU en dan spe-

ciaal door de officiële publieke uitspraken van de partij. Nu is dit natuurlijk maar één aspect van de verhouding tussen de PCI en Moskou. Op grond van alleen die uitspraken zou men kunnen denken dat tussen PCI en CPSU een enorme kloof bestaat. Het is deze gedachte die een corrigerende aanvulling behoeft en wel op een drietal punten. Naast alle "officiële" ideologische tegenstellingen staat:

1. Een intensief en permanent contactenpatroon tussen PCI en CPSU.
2. Een impliciete solidariteit die trouwens even expliciet wordt beleiden als de ideologische verschillen.
3. Het feit dat de PCI een aantal denkbeelden en uitgangspunten heeft die geschikt zijn om de buitenlandse Sowjetpolitiek te begunstigen.

Contactenpatroon

Tussen PCI en CPSU bestaat een intensief en permanent contactenpatroon. Elk jaar wel reist gemiddeld driemaal een delegatie heen en weer om op Politburoniveau besprekingen te hebben.

Personen die in deze contacten regelmatig figureren zijn aan de Sowjetkant o.a. PONOMAREW, plv. Politburolid, CC-Secretaris en Hoofd van de Afdeling Buitenland, en ZAGLADIN, eerste plv. Hoofd van de Afdeling Buitenland, en aan PCI-kant eersterangs figuren als bv. PAJETTA en COSSUTO. Uit de functies van de betrokkenen en uit de frequentie van deze contacten kan men afleiden dat het om regelmatige werkbezoeken gaat die zoal geen regelrechte coördinatie tussen de twee partijen teweegbrengen, dan toch een duidelijk met elkaar voeling houden meebrengen. De voortdurende contacten in het kader van de voorbereiding van de pan-Europese CP-en conferentie zijn hierbij buiten beschouwing gelaten. Bovendien moet hier nog aan worden toegevoegd dat op lager niveau dan het hierboven genoemde eveneens van regelmatige uitwisseling en contacten sprake is.

Conclusie: Er mag dan van aanzienlijke meningsverschillen tussen PCI en CPSU sprake zijn, dat vormt duidelijk geen beletsel voor een levendig onderling verkeer en overleg. Men heeft elkaar bepaald niet de rug toegekeerd. Ongestoord blijft men "on speaking terms".

Solidariteit

De publiciteit geeft als het om de verhouding tussen PCI en CPSU gaat vooral aandacht aan de conflictstof tussen de beide partijen. Dat neemt echter niet weg dat het element solidariteit eveneens een rol in

de verhouding speelt.

Die solidariteit is voor een deel impliciet, een (historisch) gegeven. Zij is aanwezig als een onderstroom die zich nog altijd richt op de Sowjet-Unie als de belichaming van de revolutionaire mythe. In dit verband valt te bedenken dat toen de PCI-leiding de inval in het Tsjechoslowakije van DUBCEK veroordeelde, aan de basis geluiden opklonken van onbegrip voor en verzet tegen die veroordeling van Moskou. Dit ondanks het feit dat de partijleiding die veroordeling vergezeld liet gaan van de uitspraak dat de onverbreekelijke trouw met Moskou niettemin bleef bestaan.

De solidariteit met Moskou manifesteert zich ook openlijk. Besprekingen zoals hierboven vermeld, vinden plaats in "een vriendschappelijke sfeer" of "in een constructieve en kameraadschappelijke sfeer". Regelmatig eindigen zij met de verklaring dat men "de broederlijke banden en de samenwerking die tussen de beide partijen bestaan (wil) uitbreiden".

Men kan dit natuurlijk, deels terecht, afdoen als routine fraseologie. Maar daar moet dan wel direct aan worden toegevoegd dat die voortdurende contacten op zich al een stuk solidariteit inhouden. Met welke andere partij immers dan de CPSU heeft de PCI zo'n frequente omgang?

Minder obligaats trouwens dan in de hierboven vermelde citaten legde PCI-leider BERLINGUER zelf getuigenis af van zijn solidariteit met de CPSU. Als de diepere achtergrond daarvan noemde hij "het feit dat onze beide partijen fundamenteel gemeenschappelijke doeleinden nastreven in de strijd tegen het imperialisme".

Nu benadrukt BERLINGUER altijd als hij dergelijke uitspraken doet, dat die solidariteit tegelijkertijd is gebaseerd op de principes van gelijkheid, niet-inmenging in elkaars interne partijzaken: op de autonomie dus. Of autonomie echter verenigbaar is met solidariteit met Moskou blijft hierbij een open vraag. Waar begint de solidariteit en waar de autonomie? Welke onderdelen van de PCI-politiek zijn uitingen van autonomie en waarin vindt men de solidariteit terug?

De positie van de PCI is hier twijfelachtiger dan meestal wordt aangenomen: een gevolg van het feit dat bepaalde politieke standpunten en handelingen van de PCI óf ten onrechte als uitingen van autonomie worden aangezien of als zodanig worden bestempeld zonder dat het bewijs geleverd is. Het meest sprekende voorbeeld van het eerste geval is de PCI-verklaring dat de partij Italië helemaal niet uit de NAVO wenst en bij rege-

ringsdeelname daar ook niet naar zal streven. Veelal is dit gezien als een uiting van zelfstandigheid waardoor de partij te kennen gaf zich meer op West-Europa dan op Moskou te richten. Ten onrechte, want in het kader van Moskou's détente-politiek past een regelrechte aanval van de Westeuropese CP-en op de NAVO niet. Waarom zou de PCI dan tegen Moskou ingaan? Zelfs een uitgesproken orthodoxe Moskou-communist als de Portugese CP-leider CUNHAL verklaarde dat zijn land voor wat hem betreft in de NAVO kon blijven.

Voor wat betreft het tweede geval moet verwezen worden naar de nationale politiek van de PCI, de politiek van samenwerking met anderen en van het streven het socialisme uitsluitend langs de parlementaire weg te creëren. Algemeen wordt hierin een uiting bij uitstek van de autonome PCI-houding gezien. Ten overvloede wijst men dan nog op de kritische geluiden uit Moskou inzake de samenwerking tussen communisten en niet-communisten en tegen het parlementarisme. Maar dit laatste wil nog niet zeggen dat Moskou de PCI-koers radicaal afwijst, c.q. dat de PCI deze koers tegen de wensen van Moskou in doorzet. Het is evengoed denkbaar dat Moskou de nationale politiek van de PCI als tactiek goedkeurt maar de partij er door waarschuwendende woorden voor wil hoeden haar aanpak te verabsoluteren en de grens tussen tactiek en marxistisch-leninistische theorie uit het oog te verliezen.

De kritiek van de PCI op de toestanden in Oost-Europa, die eveneens vaak als uiting van een autonome opstelling naar voren wordt gebracht, maakt de PCI-positie er evenmin duidelijker op. De solidariteit belet in elk geval dat de partij er toe overgaat om, bv. in het kader van een discussie over het democratisch gehalte van de Sowjetmaatschappij, de legitimiteit van de Sowjetleiders aan de orde te stellen. Daarnaast stimuleert de autonomie de partij er kennelijk niet toe uit eigen beweging inbreuken in Oost-Europa op de democratische vrijheden te becritiseren. Zij moet daar meestal door de burgerlijke pers toe worden gebracht.

PCI denkbeelden positief voor buitenlandse Sowjetpolitiek

De solidariteit van de PCI met de CPSU bracht de PCI tot het onderschrijven van "de betekenis van een samenhangende uitvoering van het vredesprogramma van het 24e CPSU-congres" (de détente-politiek zoals opgevat door BREZJNEV). Deze onderschrijving dateert van 1973 maar vermeldens-

waard is dat tot de meningsverschillen die op het ogenblik naar buiten komen bij de voorbereiding van de pan-Europese conferentie, geen meningsverschillen tussen PCI en CPSU behoren over de Sowjetdétentepolitiek. Een opstelling van de PCI dus achter een stuk buitenlandse Sowjetpolitiek. Los van deze specifieke uitspraak hebben CP-en als de PCI een Europa voor ogen dat, zoals zij zeggen, noch door de Sowjet-Unie noch door de VS wordt gedomineerd. Waarschijnlijk is dat de PCI meer geneigd en ook meer in staat zal zijn tot een politiek die gericht is tegen Amerikaanse hege- monie in West-Europa dan tegen de Sowjetpendant ervan in Oost-Europa. Dit temeer omdat het Europa van de PCI een "socialistisch" Europa is. Kapitalisme en imperialisme, door de PCI niet in Oost-Europa gelocali- seerd, zullen dus het veld moeten ruimen.

Vanuit een opstelling als hierboven aangegeven komt de PCI naar voren als een factor die een vergrote presentatie in West-Europa zou kunnen bevorderen van diezelfde SU ten opzichte waarvan zij zegt auto- nomie na te streven.

Het democratische karakter van de PCI

De PCI stelt met nadruk en ondubbelzinnig dat zij de democratische vrijheden als essentiële rechten ziet die ook door haarzelf onverkort zullen worden gehandhaafd. Tevens verklaart de partij dat zij de parle- mentaire democratie accepteert en biedt zij aan om met andere politieke partijen samen te werken in een "vrije alliantie", dus niet onder het vooropgezette primaat van de CP. Het aanbod geldt socialisten en met name christen-democraten. Speciaal met het oog op samenwerking met deze laat- sten spreekt de partij van het "historisch compromis". Zowel bij de de- mooratische instelling van de partij als bij het historisch compromis horen enkele vraagtekens, resp. kanttekeningen te worden gezet.

Een kanttekening bij het historisch compromis

In de publiciteit komt het historisch compromis vooral naar voren als een stap van de PCI in de richting van de andere partij, als een aanbod de strijdbijl te begraven en voortaan harmonieus samen te werken. Een dergelijke gepopulariseerde weergave doet geen recht aan de werkelijk- heid. In werkelijkheid is het doel van het historisch compromis niet in de eerste plaats die harmonieuze samenwerking maar het zodanig acceptabel

maken van de PCI bij een in hoge mate Rooms-Katholiek electoraat dat een doorbraak naar de macht, d.w.z. naar regeringsdeelname, mogelijk wordt. De PCI heeft bij polarisatie met de Democrazia Cristiana (D.C.) resp. de RK-kerk niets te winnen en vermijdt deze dan ook nauwgezet.

M.a.w. het historisch compromis heeft een sterk tactische achtergrond: het is min of meer het enige voor de PCI dat werkelijke mogelijkheden biedt. De gebeurtenissen in Chili overtuigden de partij er eens te meer van dat als men de opbouw van de socialistische maatschappij met succes ter hand wilde nemen, daarvoor meer nodig was dan alleen een linkse meerderheid. De christen-democratie, aldus de conclusie, kon niet worden genegeerd.

Hiermee geeft de PCI impliciet toe dat de politiek die zij wenst, een heftig verzet zou oproepen als de DC. bij de uitvoering ervan niet betrokken zou kunnen worden. Dit tenslotte geeft aan waar het in het historisch compromis om zou gaan: een monsterverbond. Het is in dit verband tekenend dat de PCI geen duidelijk en gespecificeerd program heeft voor samenwerking op basis van het historisch compromis. De partij volstaat met enkele algemene kreten als "nationale eenheid" en "tegen het fascisme". Verder spreekt de partij over "de vreedzame weg naar de revolutie". Of de D.C. de revolutie wil, staat te bezien. Hoe de weg daarheen zal gaan, is onduidelijk.

Conclusie: Het historisch compromis is een vooral tactisch bepaald parool, dat vele onduidelijkheden, tegenstrijdigheden en daardoor politieke risico's inhoudt.

Vraagtekens bij de democratische gezindheid van de PCI.

Bij de betekenis van de PCI tot de democratische vrijheden en spelregels vallen de volgende vraagtekens te zetten.

1. De PCI die stelt dat de democratische spelregels zijn opgenomen in haar ideaalbeeld van zowel de huidige als de toekomstige maatschappij, brengt deze niet binnen de eigen partij tot uitdrukking. Binnen de partij geldt statutair het bekende democratisch centralisme met zijn ondemocratische eigenschappen. Dat een partij, waarvoor intern gezien, een intolerante discipline karakteristiek is, niettemin probleemloos gepredisponerd zou zijn voor het hooghouden van de democratische spelregels in de samenleving, moet toch minstens bewezen worden. Het argu-

ment van de PCI dat die discipline noodzakelijk is om niet tot dezelfde verdeeldheid en onderlinge strijd te vervallen als de socialisten, maakt het er niet beter op. Dit argument kan zonder meer ook op de samenleving als geheel worden overgebracht.

2. Op de vraag in hoeverre Moskou met behulp van de binnen de PCI bestaande pro-Sowjetsentimenten en door middel van de troefkaart solidariteit de (democratische) koers van de PCI zou kunnen ombuigen, bestaat geen duidelijk antwoord (zie boven). De autonome eigen koers is geen waterdichte garantie: ook een notoir autonoom bewind als het Joegoslavische verbod het drukken van SOLZHENITSYN's Gulag-archipel in Joegoslavië.
3. Vooropgesteld de oprechtheid van de aanhankelijkheidsbetuigingen van de PCI aan de democratische spelregels hoeft hier uiteraard niet gefantaseerd te worden over een afzetten van het democratische masker door de partij als zij eenmaal daartoe in de gelegenheid zou komen.

Maar ook als men van deze oprechtheid uitgaat moet er op gewezen worden dat in de politieke positie van de PCI een aantal elementen aanwezig is die juist in hun combinatie het risico meebrengen van een uit de hand lopen van het democratische gedrag. Om dit nader aan te duiden: De PCI probeert een partnerschap met sociaal-democraten en christendemocraten te combineren met solidariteit met Moskou en de socialistische landen. Daarbij is noch het partnerschap noch de solidariteit duidelijk omgrensd. De hierdoor gegeven onzekerheid over de vraag hoe deze factoren op elkaar zullen inwerken, geeft aan het te verwachten gedrag van de PCI als regeringspartij, een zeer onvoorspelbaar karakter.

Hieraan voegt de PCI nog een aantal politieke uitgangspunten toe die haar in haar rol van regeringspartij aanleiding kunnen geven tot aanzienlijke misinterpretaties van het politieke gebeuren. Het zijn met name de volgende:

- Een analyse van de tegenstellingen in de maatschappij volgens welke de tegenstelling in hoofdzaak gaat tussen het hele volk en een handjevol grote monopolisten en kapitalisten, deze laatsten al dan niet vergezeld van fascistten (Italië) of Francoïsten (Spanje). Een dergelijke verdeling maakt het de CP mogelijk om op een breed vlak partners te zoeken (zowel de PCI als de CP-Spanje doen dat), maar doet geen recht aan de gecompliceerde werkelijkheid.
- De idee dat alleen de CP de echte of tenminste de meest eigenlijke klassepartij, de "objectieve" vertegenwoordigster van de massa's is en dus per definitie optreedt in overeenstemming met de belangen van de massa's.

Deze beide denkbeelden lijken een CP wanneer die in de rol van re-geringspartij komt, niet bepaald voor te beschikken voor een juiste waar-neming en een passende hantering van het verschijnsel oppositie.

Het zal duidelijk zijn dat binnen het hierboven aangegeven raam voldoende kansen aanwezig zijn op een zodanige verwarring dat deze zich gemakkelijk ook tot de democratische gedragslijn kan uitbreiden.*) De zaak weer toespitsend op de PCI: het is vanuit dit gezichtspunt dat opnieuw een vraagteken gezet kan worden bij haar onderschrijving van de democratische spelregels.

Slotsom: stellen dat het Italiaanse communisme door Noordeurpese bril bezien een vorm van sociaal-democratie is, is een te sterke sim-plificatie.

Wat de in dit stuk geplaatste vraagtekens waard zijn, zal slechts door de PCI zelf kunnen worden aangetoond wanneer zij eenmaal aan de re-gering zal zijn gekomen. Dat laatste overigens lijkt bij voortzetting van de huidige ontwikkeling in Italië niet lang meer op zich te zullen laten wachten. Reeds de over ruim een jaar te houden parlementsverkie-zingen worden in Italië zelf algemeen gezien als de gebeurtenis die deze regeringsdeelname een feit kan maken.

*

* *

*) Zie N.Mc.Innes, The Communist Parties of Western Europe.